

Heemtuin Muntendam:

Een vlinderoase in de Veenkoloniale woestijn?

Bernard Stikfort

In de Muntendammer heemtuin zijn mede dankzij de aanhoudende warme zomers van de afgelopen jaren enkele zeer interessante waarnemingen op vlindergebied gedaan.

Van de ontdekking van de **Gehakkelde aurelia** (*Polygonia c-album*) berichtte ik al in het voorjaarsnummer van 'De Heemtuinkrant', een kwartaalblad dat donateurs en leden van de vereniging "Vrienden van de Heemtuin Muntendam" krijgen toegestuurd. Maar dat het met deze vlinder dit jaar zó goed zou gaan had niemand durven dromen.

Gehakkelde aurelia - *Polygonia c-album*

Vanaf juni werden er vrijwel dagelijks exemplaren van deze soort door de gehele tuin waargenomen en het lijkt er sterk op dat Heemtuin Muntendam een nieuwe vlindersoort rijker is. Op vijf plaatsen werden er zelfs mannetjes waargenomen die druk doende waren hun territorium vanaf een uitkijkpost in de gaten te houden en te beschermen tegen alles wat vlinder was; alleen de wijfjes werden met wijd uitgespreide vleugels verwelkomd. Deze territoriumdrang wekte op

sommige plaatsen de nodige hilariteit op; sommige plekken - bijvoorbeeld de plek tussen het zg. bijenbos en de westelijke boszoom - werden door meerdere soorten als ideale territoria gezien. Langs bovengenoemde sloot bivakkeerden naast de Gehakkelde aurelia ook de Atalanta (*Vanessa atalanta*), het Landkaartje (*Araschnia levana*) en de Argusvlinder (*Lasiommata megera*); in tegenstelling tot de vorige drie geen vossen (*Nymphalidae*) maar een zandoog (*Satyridae*), doch alle drie zijn het soorten met dezelfde, sterke territoriumdrang als de Gehakkelde aurelia.

Als de aurelia langs de sloot op patrouille ging kon je er donder op zeggen dat hij door respectievelijk a. de Atalanta, b. het Landkaartje en c. de Argusvlinder werd aangevlogen. Als een van de andere soorten besloot om op patrouille te gaan vliegen, gebeurde hetzelfde. Telkens weer resulteerde een patrouillevlucht in een dansende, knokkende wolk vlinders.

Als vlinderliefhebber kon ik hier bijna geen genoeg van krijgen.

Elke vlinder had hier ook zijn eigen uitkijkpost: de aurelia verkoos een gevelde eik boven de aar van het Liesgras, de grassoort die op zijn beurt door het Landkaartje werd verkozen boven het favoriete eikeblad van de Atalanta, terwijl de Argusvlinder zich prima thuis voelde op het kort daarvoor geplaatste infobord bij de bijenstal.

Nieuwe waarnemingen

Maar de Muntendammer heemtuin biedt méér.

1992 is het derde jaar dat ik in deze tuin voor de **Vlinderstichting** inventariseer en het tweede jaar dat ik hier een dagvlindermonitoring-

route loop. In deze drie jaar heb ik in de tuin maar liefst **zeven nieuwe dagvlindersoorten** waargenomen waarvan drie dit jaar. Vier van deze zeven soorten zouden zich in de tuin blijvend kunnen handhaven; de omstandigheden zijn voor deze soorten geschikt. Bij de overige drie soorten gaat het om dagvlinders die maar zelden in Nederland en met name in het noorden worden waargenomen.

De eerste vier zijn de **Gehakkelde aurelia** (sinds 1991) en het **Groot dikkopje** (*Ochlodes venatus*), de **Bruine vuurvlinder** (*Heodes tityrus*) en de **Eikepage** (*Quercusia quercus*), die alle drie in 1992 voor het eerst in de Muntendammer Heemtuin zijn waargenomen.

Rond het dorp Ommelandervijk waar ik woon en eveneens inventariseer vliegt de Bruine vuurvlinder, maar ook hier waren de Gehakkelde aurelia en het Groot dikkopje dit jaar nieuw.

De Eikepage zal waarschijnlijk al wel langer in Heemtuin Muntendam vliegen maar deze soort wordt door haar verborgen leven in de kroonlaag van eiken vaak over het hoofd gezien. In mijn geval betrof het een exemplaar dat, na te hebben gefougeraged op Smalbladig kruiskruid, op ooghoogte ging zonnen op eike-loof.

Bij de overige drie soorten gaat het om de **Gele luzernevlinder** (*Colias hyale*), een trekvlinder uit met name Zuid-Frankrijk en familie van o.a. het Groot koolwitje en de Citroenvlinder.

Gele luzernevlinder - *Colias hyale*

De Gele luzernevlinder werd in 1992 in geheel Nederland gesigna-
leerd, maar het blijft toch een grote
verrassing, dat dit jaar twee exem-
plaren in de Heemtuin in Muntenda-
m werden waargenomen.

Met name in de uitgestrekte Dol-
lardpolders boven Winschoten is
deze soort overigens massaal
waargenomen boven braakliggen-
de akkers waarop zijn waard-én
nektarplant Luzerne groeit.

De overige twee soorten zijn vlin-
ders die ik niet zo snel weer in
Muntendam terugverwacht.

Het betreft hier een eenmalige
waarneming van de **Koninginne-
page** (*Papilio machaon*, 1992) en
eveneens een eenmalige waarne-
ming van de **Grote vos** (*Nympha-
lis polychloros*, 1992).

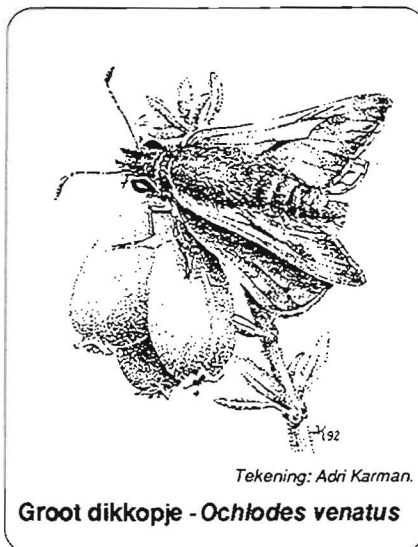

Koninginnepage - *Papilio machaon*

Stand- en trekvlinders

Na drie jaar inventarisatiewerk kan
worden gesteld, dat in Heemtuin
Muntendam 22 **standvlindersoor-
ten** voorkomen plus twee trekvlinder-
soorten, die zich hier echter wel
voortplanten.

Bij de *standvlinders* handelt het
zich naast de al genoemde **Gehak-
kelde aurelia**, het **Landkaartje**, de
Argusvlinder, de **Eikepage**, de
Bruine vuurvlinder en het **Groot
dikkopje** om het **Geelsprietdik-
kopje** (*Thymelicus sylvestris*), het
Zwartsprietdikkopje (*Thymelicus
lineola*), tevens de kleinste dag-
vlindersoort, die momenteel op de

Tekening: Adri Karman.

Groot dikkopje - *Ochlodes venatus*

Heemtuin voorkomt, het **Oranjetip-
je** (*Anthocharis cardamines*), het
Klein koolwitje (*Pieris rapae*), het
Klein geaderd witje (*Pieris napi*),
het **Groot koolwitje** (*Pieris brassi-
cae*), de **Citroenvlinder** (*Gonep-
teryx rhamni*), de **Kleine vuur-
vlinder** (*Lycaena phlaeas*), het
Boomblauwtje (*Celastrina argio-
lus*), het **Icarusblauwtje** (*Polyom-
matus icarus*), de **Dagpauwoog**
(*Inachis io*), de **Kleine vos** (*Aglaia
urticae*), het **Bruine zandoogje**
(*Maniola jurtina*), het **Koevinkje**
(*Aphantopus hyperanthus*), het
Oranje zandoogje (*Pyronia titho-
nus*) en het **Hooibeestje** (*Coeno-
nympha pamphilus*).

De twee *trekvlinders* die bijna ie-
der jaar weer worden waargeno-
men - zij het in sterk wisselende
aantallen - zijn respectievelijk de al
eerder genoemde **Atalanta** waar-
van de rups op de brandnetel leeft
en de **Distelvlinder** (*Cynthia car-
dui*), waarvan de rupsen op Speer-
en Akkerdistel zijn gevonden.

Beheer en biotoop

In de Muntendammer Heemtuin zijn
én worden (natuurtechnische) be-
heersmaatregelen uitgevoerd die
positieve gevolgen hebben voor de
vlinderstand:

- het extensief beheren van de in
de tuin aanwezige stukken gras-
land en het verschrallen hiervan,
- het in een zesjaarlijkse cyclus
maaïen van de heide (opgesplitst in
drie secties waarvan elke twee jaar

één sectie wordt gemaaid),

- en het inbrengen van meer licht in
de ca. 20 jaar geleden aangeplante
bosstroken, door zowel in deze
stroken als aan de randen ervan
bomen te vellen, te ringen of te 'lip-
pen' (vellen waarbij het gevelde ge-
deelte contact blijft houden met de
strok).

Ook het totale oppervlak van de
Heemtuin van bijna 7 hectare - res-
pectievelijk de grootte van de diver-
se biotopen, zoals die zich in Munt-
endam konden ontwikkelen - heeft
natuurlijk zijn invloed op de vlinder-
stand.

Nachtvlinders en nog niet waar- genomen soorten

Op nachtvlindergebied is nog niet
veel bekend met betrekking tot de
in de Heemtuin aanwezige soorten.
Wellicht zullen we nog dit najaar
een onderzoek met 'smeer' uitvoe-
ren en begin volgend jaar inventari-
aties uitvoeren met een lichtval.

Gezien de rijke dagvlinderstand -
ruim een derde van de in Neder-
land voorkomende soorten - kijk ik
dan ook vol nieuwsgierigheid naar
de gegevens uit, die op deze ma-
nier zullen vrijkomen.

De biotopen, zoals die er nu bijlig-
gen zijn verder geschikt voor enkele
dagvlinders die nog niet in de
Heemtuin zijn waargenomen.

Te denken valt aan het Groentje,
de Heivlinder, het Heideblauwtje,
het Bonte Zandoogje en het Bruine
Blauwtje.

Wellicht zullen in de nabije toe-
komst ook deze soorten hun weg
naar de Veenkoloniale vlinderoase
vinden! □

**Bernhard Stikfort werkt al
enige jaren als vrijwilliger bij
de heemtuin in Muntendam.
Als 'vlinderaar' heeft Bernhard
ondertussen een naam opge-
bouwd, die verder reikt dan
'zijn' Veenkoloniale vlinder-
oase.**

**Adres van de auteur:
Sluisweg 46, 9644 TS Omme-
landerwijk-Veendam.**